

Midyat: Hazin bir erime öyküsü

Akın Atauz

06/05/2017

Bu acıklı öyküyü ve zincirleme uçuşan düşünceler kümesini anlatmaya nasıl başlasam, bilemiyorum bir türlü.

Geçen hafta, Midyat'a gittim. Kısa bir iş gezisiydi sadece. Önce uçakla Mardin havaalanına iniyorsunuz, oradan Mardin ve oradan da Midyat... Bu iki yerleşim de, benim için, azizler mertebesindedir.

İlk gençliğimin ilk yıllarında Mardin'e gittiğimde, kent beni gerçekten çarpmıştı. Öyle sanki bir kayaya çarpmış gibi, çarpılmışım. Bildiğim her şey, değerleri bulduğum her şey, anlamını keşfetmeye çalıştıklarım, her şey kendiliğinden eriyip başka bir kıvamda akmaya başlamıştı sanki.

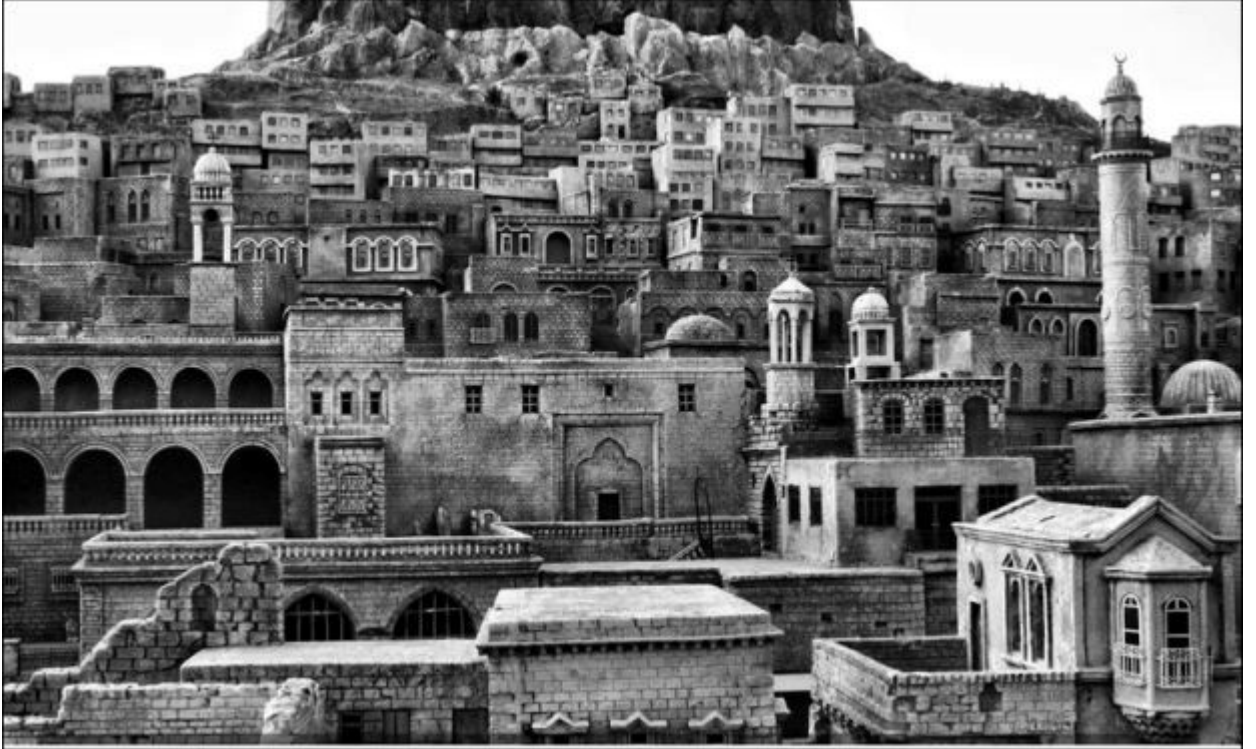
Ancak çok şanslıydım. Mardin'e ilk gidişimde, kentte daha hiçbir şey değişmemiştir. Öyle söylüyorum, ama gerçekten değişmemiştir. Kızıltepe bile hala çok küçük bir tren istasyonu kasabası gibiydi ve Mardin'de de belki bir Atatürk anıtı vardı, adet olduğu için. Bunların dışında, elbette sadece mekanları bakımından söylüyorum, sanki her şey üç yüz yıl öncesinde nasılsa, öyle durmuş-kalmıştı. Gerçekte kente nelerin kalmadığını tam olarak anlamamı, çok sonraki gidişlerimden birinde, Ermeni Protestan tuhafiyeci bir kadın ve Süryani bir rahip, hiçbir şey söylemeden, sağlamışlardı.

Söylediklerim, Mardin'in cansız bir yer olduğu, ya da uyuya kaldığı anlamına gelmiyordu. Kent, kendi düzenini sürdürüyor ve yüzyıllardan beri nasıl yaşıyorsa, dilimli kubbeleri ve nakışlı taşlarıyla, öylece yaşamaya devam ediyordu. Çok canlı bir yaşam vardı, bir o kadar da, benim daha önceden bildiğim kentlerden farklıydı. Sırtın, Mezopotamya "denizine" bakan güney yamacına öylesine yerleşmişti ki, pek motorlu araç bile yoktu sayılır.

Merdivenli sokaklardan aşağı ve yukarı çıkmak, çok daha kolaydı. Atlar ve eşekler de vardı. Çöp eşeklerle taşıyordu.

Mardin'e gelmekle, benden başka hiçbir şehircilik öğrencisinin görmediğini, tatmadığını, deneyimlemediğini zannettiğim bir kenti yaşamaya başlamıştım. Üçüncü sınıf bir trenin vagonundan, platformsuz Kızıltepe istasyonunun tozlu kırsal havası içine indiğimde ve Mardin'e gidecek bir araç aradığımda ne

nereye gittiğimi biliyordum ne de neyle karşılaşacağımı... Ama tuhaf bir şey oldu: Apansızın bir orta çağ kentinin içine girdim. Böyle şeyleri, bazen Hollywood filmlerinde görüyoruz. Ancak, benim başıma gerçekten geldi.

Ne yazık ki, o zaman tuttuğum Mardin notlarım kaybolalı çok oldu. Zaten benim niyetim de Mardin'i değil, Midyat'ı anlatmak.

Midyat'a ilk gidişim, daha sonraki yılların birinde oldu. O zaman Estel, küçük bir gecekondu mahallesi gibi, uzakta duruyordu. Midyat ise, her bir evi sanki fildişinden oyulmuş bir mücevher kutusu gibi, inanılmaz nakışlı ama her bir nakışını da kendisine yakıştırmış evlerden ve kiliselerden oluşturmuş bir kentti. Evet kent diyorum, belki nüfusu pek küçüktü ama kent olduğunu içindeki insanlardan, sokaklardan-meydancıklardan filan hemen anlayabiliyordunuz.

Süryanilerin nasıl bir taş işçisi olabildiğini, daha önce Mardin'de görmüştüm. Buradaki evler daha küçüktü ama daha özenliydi ve taşları daha çok işlenmişti. Dünyada çok ender bir kültür, evlerine bu kadar özenir, yaşadığı çevreden aldığı malzemeyi, bu kadar güzel evlere dönüştürme becerisi gösterebilir...

O evlerin her birinin, içinde yaşayanlarla, nasıl bir canlı gibi ilişki içinde olduğunu, evlerin sahiplerinin evlerini-topraklarını-yurtlarını nasıl

sevdiklerini ve güzelleştirmeye nasıl özendiklerini, bunun bir kent düzeyindeki en güzel halinin nasıl olabileceğini görmek için, o yıllardaki Midyat'ı görmeliydiniz... Görseydiniz, mutlaka **“bir kent, bu kadar mı güzel evlerden oluşabilir?”** diye, sorardınız kendinize.

<https://youtu.be/umNbzxhaRKY>

<https://youtu.be/RF7SdKhHFgs>

Daha sonraki gidişlerimden birinde, Midyat'tan aklımda en çok kalan şey, kapısını bir hapishane kapısı kadar kalın ve demirli yapmış bir telkâri atölyesindeki ustanın bakışlarıydı. Hemen hemen hiç konuşmuyordu. Hatta başını kaldırıp yüzümüze bile bakmıyordu. Başını eğmiş sadece işini yapıyordu ve o kadar ucuz bir fiyata satacağı gümüşten dantel işler gibi yapılmış eşyaları satın alıp-almayacağımızla bile ilgilenmiyor gibiydi. Sanki hayatta artık yapabileceği tek şey eğilip, sessizce işini yapmaktan ibaretmiş gibi, çok suskundu ve hiç ilan edilmemiş bir küskünlük vardı bakışlarında. Sadece bu kadar... Ama hiç gitmiyor gözlerimin önünden, o telkâri ustasının başının eğilişi ve şikayet etmediği halde, dayanamayacağı bir dünyada yaşatılmakta olduğunu anlatan kısa bakışları...

Artık hiç kimsenin Midyat'a utanmadan bakabileceğini sanmıyorum. Bu kadar güzel bir kent, nasıl bu kadar çaresiz ve can çekişmekte olduğundan başka hiçbir duygu yaratmayan bir yere dönüştürülebilir?

İlk gördüğümde, nüfusu kabaca % 80 Süryanilerden ve % 20 de Kürtlerden oluşuyordu. Şimdi ise, yine kabaca söylenirse, %90 Kürt, Arap ve Türklerden, % 10 Süryanilerden oluşuyor gibi bir izlenim veriyor. Estel tarafından Midyat'a girerken, 10-13 katlı betonarme apartman kulelerinden oluşan bir caddeden geçiyorsunuz. Oldukça yoksul insanların oturduğu konutlar olduğunu anlıyorsunuz. Belediyesi AKP'li ve Mardin hayır derken, anayasa değişikliklerine evet demiş olan bir ilçe Midyat.

Artık çok kalabalık, oldukça kirli sokakları olan, otomobil dolu bir yer. Yol inşaatından dolayı tozlar uçuşuyor; bir inşaat şantiyesi gibi, bir bitmemişlik/ olmamışlık izlenimi veren bir kentin mekanından geçiyorsunuz. Artık başka bir kültür, başka bir anlayış var Midyat'ta. Değişen nedir? Kolay bir yanıtı yok bu sorunun ama değişen nüfus kompozisyonu ve bu nedenle değişen kültür, yiten kent kültürü... Midyat'ın dünyadaki konumunun, neredeyse bir savaş alanının kıyısı haline gelmiş olması, Türkiye'deki konumunun da, barışı hiç düşündürmemesi...

Midyat üzerine düşünmeye başladığınızda, kenti (belki aynı konular Türkiye'nin başka pek çok kentsel yerleşmesi için de geçerli?) çok katmanlı bir sorunların, çaresizliklerin ve örtüşerek çoğalan olumsuzlukların sarmaladığını, anlamaya başlıyoruz.

Ama neden Midyat üzerinde düşünmek gerekiyor? Çünkü Midyat, bugün Türkiye'deki kentlerin hemen hepsinde gördüğümüz sorunları, hatta daha fazlasını yansıtan bir kent. Diğer yandan da, kendine özgü birçok özelliği var. Ama temelde, kentlerde, hem kentin kişiliğinin/ kimliğinin yok olmasına/ erimesine izin vermeden, hem kenti tiyatro dekorlarıyla yapay olarak donatmadan; hem çoğulcu ve demokratik, hem barışçı ve çok kültürlü, hem modern ve hem geleneğini değerlendiren, hem Süryani, hem Kürt, hem Arap ve hem de Ezidi bir yer olarak, kendi çevresindeki bağlarından şarap içen ve misafirlerine ikram eden, sanatçı ruhunu alabildiğine özgür ve yaratıcı biçimde geliştiren bir anlayışla kenti nasıl kurarız ve yaşatırız sorusu, hepimiz ve her yer için çok önemli olduğundan, bu soruyla ilgilenmemiz gerekiyor.

Kentin yaşayabilmesini güçleştiren ve bazen tam olarak, bazen de kısmen örtüşen katmanların başlıcalarını şöyle bir sıraladığımızda, aşağıdaki başlıkları görüyoruz:

- Midyat'ta kent kültürünü yaratan ve yaşatan nüfusun giderek azalması/ göç etmesi ve erimesi, bunun yerine kır ağırlıklı göçün artması, kentli olmayan bir anlayışın gelişmesi,
- Küreselleşmeyle, dünyanın bütün kentlerinde olduğu gibi, kentsel rant üretiminin en büyük değer haline dönüşmesiyle, yerel kimliklere dair bütün göstergelerin ya silinmesi ve yok olması, ya da müzeleştirilmesi veya sahicisinin kötü bir taklidi olarak yeniden rant yaratır hale dönüştürülmesine çalışılması,
- Dinler/ dinsel kültürler arasında mutlak bir hiyerarşinin bulunması ve Süryani kültürünün, kıryla ve kentiyle kendi anavatanında, çok azalmış olması ve belki de artık kritik bir eşiğin altına düşerek, bir daha kendi kimliğini, orada tam olarak yaşatamayacak küçük bir grup halinde, giderek Müslüman kültürünün egemen olduğu bir ortamda kaybolmaya, dibe batmaya yüz tutması,
- Güçsüz olduğunu hissettiğinin mülküne, tarlasına ve toprağına el koyma/ elinden alma, gasp etme, kendi mülkiyetine geçirme gibi davranışların geçmişteki başarısının, hala çok taze ve canlı bir yol gösterici olarak, diriliğini koruması,

- Midyat'ın da içinde bulunduğu bölgede ve bütün ülkede, giderek şiddet kültürünün ağırlık kazanması, şiddetin en kesin sorun çözme yöntemi olarak ön sıraya yerleşmesi ve çoğulcu-demokratik ve barışçı yaklaşımların başarı/ hatta yaşayabilme şansını, giderek azalması...

Midyat'ın kendi kimliğiyle yaşayabilmesindeki güçlükler bakımından, belki daha fazla neden sayabiliriz. Ancak sadece bunlar bile, üstesinden gelinmesi oldukça güç olan durumu özetliyor gibi. Egemenliğini ve hızını güçlü bir biçimde kanıtlamış olan faktörler, sanki Midyat'ı çirkin betonarme kuleler ormanı içine gömülmüş bir-kaç nakışlı evden bozma butik otel ve restoranla yaşamaya çalışan, geleneksel sanatların, giderek turistik gösterilere dönüştüğü bir yer olmaya götürüyor gibi. Artık dönüşerek başka bir şey olarak ayakta kalmaktan başka şansı olmayan nakışlı evlerin geleceği de, turistlerin bu bölgeyi “ziyaret edilebilir” güvenlik çizgisi içinde görebilmelerine bağlı. Ancak ne Türkiye, ne de bölge, belki bazı kısa aralıklar dışında, pek de öyle “ziyaret edilebilir” bir görüntü veremiyor, kolay kolay...

Peki, her şeye rağmen, ne umabiliriz gelecekten?

Midyat'ın gerçekten kendi kimliğı ile var olmaya devam edebilmesi için, kentin her şeyden çok, artık İstanbul'a ve dünyanın Avusturalya'dan İsveç'e ve başka kıtalarına yayılmış yerli halkının, yeniden anayurtlarına gelmeyi ve kendi kültürlerini, kadim topraklarında yaşatabileceklerine inanmasına ihtiyacı var.

Kürtlerin, barış içindeki bir ülkede, farklı kültürlerle, farklı dinlerle ve inançlarla, farklı dillerle, ama neredeyse kendileriyle aynı olan "farklı" insanlarla birlikte yaşamayı, bir kazanım, bir başarı olarak değerlendirmeleri gerekiyor. Daha önce, neredeyse "kendiliğinden" olduğu gibi, çok kültürlü çoğul bir yaşamı, Hristiyanları ve Müslümanları ile, duru suyu ve şarabı ile, ibadete çağıran çan ve ezan sesleriyle, hiçbir hiyerarşik üstünlük iddiası olmadan, birlikte yaşamayı anlamlı bulmaya ihtiyaçları var.

Türkiye'deki devlet yönetiminin, milliyetçi ve hegemonik olmayan, merkezîyetçilikten uzak ve yerel değerlerin çoğulcu ve demokratik bir ortamda kendilerini çoğaltmalarına ortam hazırlayan bir anlayışı benimsemeye doğru ilerlemesine de ihtiyaç var.

Bir mucize olsa ve bütün gelişmeler, bu doğrultuda olabileceklerine/ olduklarına dair inandırıcı kıpırdanmalar göstertse bile, Midyat'ın bir daha hiçbir zaman eski Midyat olamayacağını biliyoruz. Zaten olması da gerekmiyor. Midyat'ın, kendi kimliğiyle, zorbalığa/ şiddete hiçbir biçimde izin vermeden, çoğulcu ve çok kültürlü bir yer olarak, yeni yüzyılı nasıl kurmak istediğini, azınlık/ çoğunluk, merkez/ yöre-yerel, zengin/ yoksul ve kadın/erkek demeden, birlikte karar üretebileceği ve kenti yeni koşullara göre, ama eskiyi ezmeden ve esirgeyerek nasıl kurabileceğini düşünmesi gerekiyor.

Bunu yerel olarak bulmaya çalışırken, dünyanın evrensel birikiminden, dünyanın deneyiminden ve her biri kendi konusunu iyi bilen ama Midyatlı olmayan kişilerin düşüncelerinden/ önerilerinden de yararlanması yararlı olabilir.

Bu yazılanların ne kadarı gündüz düşü, ne kadarı olması olasılığıyla sarılabilecek nitelikte, ne kadarı da düşük olasılıklı olsa da peşine düşülmeye değer nitelikte, bilmiyorum. Ama geleceğe açılan ferah bir pencere ya da kapı, mutlaka olmalı bir yerde...

Akin Atauz